

Дрозд А. О.

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Варава В. В.

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, який триває від початку повномасштабної російської агресії, призвів до появи нових викликів для оперативних підрозділів Національної поліції України, зокрема щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. Втім, норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», на відміну від кримінального та кримінального процесуального законодавства, не зазнали відповідної актуалізації. Єдиною зміною у ньому, згідно із Законом № 2849-IX від 13.12.2022, була заміна у тексті слова «засоби масової інформації» словом «медіа» [1].

Стаття 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка визначає обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у власну чергу не містить жодних положень щодо проведення оперативно-розшукових заходів з метою встановлення місцезнаходження осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. Унормовані лише загальні обов'язки виконувати письмові доручення слідчого, запитів правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій. Цей фактор, на нашу думку, значною мірою негативно впливає на повноту виконання оперативно-технічних та інших заходів, необхідних для забезпечення ефективного розшуку..

Зокрема, це стосується питання щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, пов'язаного з вчиненням ними кримінальних правопорушень у період з лютого 2022 року до цього часу, під час перебування цих осіб на територіях, що знаходилися під контролем російських окупаційних військ. Також це стосується розшуку російських військовослужбовців, які вчинили тяжкі злочини проти цивільного населення під час тимчасової окупації окремих територій України.

Пунктом 1 частини 1 статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено підстави для проведення оперативно-розшукових заходів. Зокрема, це «наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів про: – осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання» [1]. Як бачимо, в цій нормі закону також відсутній термін «розшук».

За наявності певних і достатніх підстав може бути проведене спеціальне досудове розслідування, встановлене статтями 297-1 – 297-5 КПК України. Таке розслідування передбачає проведення кримінального провадження без участі підозрюваної особи, яка переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України або на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошеної в міжнародний розшук.

Проте, ця норма застосовується до осіб, яким у встановленому законом порядку оголошено повідомлення про підозру і вона набула статусу підозрюваного. У випадках, коли особа не має статусу підозрюваного, але є підстави або докази, що саме вона вчинила злочин, або в інших випадках, не передбачених статтею 297-1 КПК України, здійснюється оперативно-розшукова діяльність щодо пошуку таких осіб [2].

Також згідно зі статтею 281 КПК України може бути здійснений розшук підозрюваного [2]. Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, або він перебуває на тимчасово окупованій території України або за її межами та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого або прокурора, то слідчий або прокурор оголошує розшук такого підозрюваного. Після цього таке досудове розслідування призупиняється.

Однак, застосування таких заходів може супроводжуватися ризиками для прав людини та громадянських свобод. Недостатня регулювання процедур розшуку може призвести до порушення прав громадян та зловживання владою з боку правоохоронних органів.

Для забезпечення балансу між необхідністю ефективного розшуку та захистом прав громадян необхідно подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення. Це може включати розробку чітких процедур та контрольних механізмів, що гарантують дотримання прав людини та громадянських свобод у процесі розшуку осіб [3, с. 100].

Одним із шляхів встановлення місцезнаходження таких осіб є опитування а також допити осіб, яким можуть бути відомі факти перебування розшукуваної особи. У період воєнного стану це може бути особливо актуальним. Також можуть використовуватися запити на отримання необхідної інформації та обшуки житла чи іншого майна особи з метою

встановлення її місцезнаходження [3, с. 103].

Для отримання інформації доцільним є проведення комплексу оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема негласного обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого майна особи, з використанням оперативн-технічних засобів..

У випадку встановлення діючого мобільного номера розшукуваної особи можна використати статтю 268 КПК України для встановлення її місцезнаходження.

Також, в умовах воєнного стану слід враховувати можливість, що розшукувана особа може бути померлою. Тому пропонується застосовувати негласне отримання зразків для подальшого порівняльного дослідження з метою встановлення її особи серед невпізнаних трупів [4, с. 348].

Отже, з метою підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування в умовах воєнного стану, необхідним є внесення окремих змін і доповнень до оперативно-розшукового законодавства, Зокрема у ст.7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» пропонуємо визначити розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання; а також осіб безвісно відсутніх, як окремий обов'язок підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Також вважаємо доцільним, в умовах воєнного стану, законодавчо спростити процедури ухвалення дозволів на проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій щодо розшуку зазначених категорій осіб на територіях, які межують із зоною проведення бойових дій. Водночас, зазначені зміни повинні суворо відповідати принципам верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини.

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 22, ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Лисенко О. В. «Розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду». С. 290. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/2134/1/Pravo_2014_288-290.pdf.

4. Пеньков, С. В., Волошина, М. О. (2023). Регламентування здійснення негласних заходів з метою розшуку осіб, що переховуються від органів досудового розслідування потребує вдосконалення. In The 13th International scientific and practical conference «Information activity as a component of science development» (April 04–07, 2023) Edmonton, Canada. International Science Group. 2023. 580 p. (p. 142).